

Nederlandse Limes Samenwerking

Uitvoeringsagenda 2025

Appendix bij
Beleidskader 2024 – 2027 Trots op Limes Werelderfgoed

Vastgesteld in Stuurgroep 28 november 2024

Inhoud

1	INLEIDING	1
2	BESCHERMING, BEHOUD EN BEHEER	1
3	BELEVEN EN BENUTTEN	2
4	KENNIS EN ONDERZOEK	4

1 Inleiding

Deze Uitvoeringsagenda Nederlandse Limes Samenwerking 2025 moet worden gelezen als appendix bij het *Beleidskader 2024 – 2027 Trots op Limes Werelderfgoed* (inclusief meerjarenbegroting). In het beleidskader staan per hoofdstuk verwoord: de doelen en rollen van de Nederlandse Limes Samenwerking (NLS), de stand van zaken, de uitdagingen en de beleidsvoornemens. De uitvoeringsagenda vertaalt deze naar concrete acties en gewenste resultaten per jaar, conform de afspraken in de Centrumregeling Limessamenwerking UNESCO Werelderfgoed.

2 Bescherming, behoud en beheer

Beleidsinzet	Toelichting	Meetpunten 2025
<i>Ondersteuning van provincies en gemeenten</i>	De aan het Sitebureau verbonden coördinator Kennis en Behoud zal zich ontwikkelen tot spin in het web van bescherming, behoud en beheer van de Limes en zo rijks-, provinciaal- en gemeentelijk niveau verbinden. In de Werkgroep Bescherming wordt het beleid tussen de verschillende overheidslagen afgestemd, zonder dat bevoegdheden worden overgenomen.	Handelingskader planinitiatieven herijkt.
<i>Individuele Management Plannen als sturingsinstrument</i>	De Individuele Management Plannen zijn het sturingsinstrument op basis waarvan we gezamenlijk invulling geven aan goed siteholderschap. De regie op het jaarlijkse gesprek met gemeenten over de Individuele Management Plannen komt bij het Sitebureau te liggen. Wij zullen met de overheidspartners de plannen actualiseren en vervolgacties bespreken.	Onder regie van het Sitebureau is per gemeente een Werelderfgoed-gesprek gevoerd over het Limesbeleid, in het kader van het Individueel Management Plan.
<i>Opzet en uitvoering monitoring Werelderfgoed-sites</i>	De fysieke monitoring van de Werelderfgoed-sites – verplicht vanuit UNESCO – wordt uitgevoerd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Een belangrijk aandachtspunt is de vraag welke informatie nodig is om beheermaatregelen t.a.v. begroeiing (o.a. wortels) en grondwaterstanden te kunnen voorschrijven. In dit kader zullen we ons samen met de Rijksdienst ook inzetten om de Limes een plek te geven in het Nationale Klimaatadaptatiebeleid 2026.	Werkwijze en informatiebehoefte volgende ronde fysieke monitoring ontwikkeld in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, mede op basis van ervaringen van internationale Limes-partners (Frontiers of the Roman Empire) en met bijzondere aandacht voor de gevolgen van klimaatverandering.
<i>Versterking van de ruimtelijke kwaliteit</i>	Het is onze ambitie om de Limes bovengronds beter zichtbaar te maken . Wij willen ontwikkelaars helpen door inzet van het Kwaliteitsteam . Wij vragen het Kwaliteitsteam heldere kaders te formuleren voor hun inzet en werkwijze en een uitvoeringsagenda op te stellen.	Kwaliteitsteam minstens eenmaal ingezet voor advisering over ruimtelijke ontwikkelingen.

Beleidsinzet	Toelichting	Meetpunten 2025
<i>Ondersteunen van eigenaren bij beheer van Werelderfgoed</i>	In principe zijn eigenaren verantwoordelijk voor goed beheer van het Werelderfgoed. Wij vragen de provinciale erfgoedhuizen of zij eigenaren willen helpen, met inzet van vrijwilligersploegen . Inmiddels is bekend dat de erfgoedhuizen alleen bij wijze van uitzondering een rol zien voor zichzelf in het beheer van Werelderfgoed.	Geen (de verwachting is dat de erfgoedhuizen in 2025 niet in actie zullen komen).

3 Beleven en benutten

Beleidsinzet	Toelichting	Meetpunten 2025
<i>Ontwikkelen en uitvoeren visie op belevingswaarde Limes</i>	We zullen onder begeleiding van het Kwaliteitsteam samen met onze partners al doende een visie gericht op de verbetering van de belevingswaarde van de Limes ontwikkelen en uitvoeren. De landelijke strategie zal naast lokale en provinciale strategieën bestaan, maar het uitgangspunt is wel dat we meer inhoudelijke samenhang willen creëren. En daarmee meer kwaliteit, een sterkere beleving en een grotere herkenbaarheid. Het Interpretatiekader voor de Neder-Germaanse Limes vormt de basis.	Kwaliteitsteam minstens tweemaal ingezet voor advisering over publieksbereik. Advies entreepoorten Limes gereed en vertaald naar uitvoeringsplan. <i>Interpretatiekader Neder-Germaanse Limes</i> geactualiseerd en gebruiksvriendelijker gemaakt.
<i>Stimuleren van kennisuitwisseling en netwerkvorming</i>	Kennisuitwisseling en netwerkvorming zijn belangrijke instrumenten om onze doelen te bereiken. De aan het Sitebureau verbonden coördinator Publieksbereik en Participatie zal ondersteuning bieden aan ondernemers en instellingen die in de praktijk werk maken van publieksbereik (inclusief educatie). Verder vormen de jaarlijkse Limesdag, de Werkgroep Publieksbereik en de provinciale netwerken een prima basis voor kennisuitwisseling in netwerkverband.	Subsidie voor kennisuitwisseling en ondersteuning provinciale netwerken in de periode 2025 – 2027 verleend aan de erfgoedhuizen. Landelijke Limesdag georganiseerd in Zuid-Holland.
<i>Investeren in kwaliteit en samenhang bezoeklocaties</i>	Het verhaal van de Limes en de Romeinen in Nederland is een prachtig verhaal met toeristisch en recreatief veel potentie, maar er moet wel geïnvesteerd worden in producten om dit verhaal te vertellen. Dat is in hoge mate de verantwoordelijkheid van onze partners. Onze eigen investeringen zullen zich richten op fiets- en wandelroutes, visitor hubs, inzet Kwaliteitsteam en informatiepanelen in de buitenruimte . De erfgoedhuizen vragen we pilotprojecten uit te voeren in beheer van buitencommunicatie en ondersteuning van kleine projecten.	Routes en routebeschrijvingen voor fietsen geactualiseerd. Voor de LAW is een nieuwe wandelgids gereed Minstens op twee sites nieuwe informatiepanelen geplaatst. Ondersteuning minstens tien kleine projecten door erfgoedhuizen. Inventarisatie van publiekscommunicatie op locatie én plan voor verbetering door erfgoedhuizen gereed.

Beleidsinzet	Toelichting	Meetpunten 2025
<i>Bijdragen aan provinciale samenwerkingspacten</i>	De provincies hebben een belangrijke taak in het zichtbaar en beleefbaar maken van de Limes, samen met gemeenten en andere partners. Dat kan uitmonden in een ontwikkelplan of uitvoeringsagenda. Wij zijn graag bereid bij te dragen aan het sluiten van een bestuurlijk samenwerkingspact daarover.	Bijdrage geleverd aan provinciale ontwikkelplannen of uitvoeringsagenda's voor de Limes. De NLS steunt de lobby voor de oprichting van een Nationaal Romeins Scheepvaartmuseum in Alphen aan de Rijn.
<i>Verbeteren van marketing en communicatie</i>	We willen samen met onze partners de landelijke bekendheid van de Limes vergroten. Het merk Limes wordt meer vanuit marketingdoeleinden geladen. We zullen investeren in verbetering van de publiekswebsite en social media en in nieuw informatie- en promotiemateriaal . Ook zetten we in op merkactivatie , waarbij we zullen samenwerken met Stichting Forten Nederland.	Met Stichting Forten Nederland zijn heldere afspraken gemaakt over hun bijdrage aan de uitvoering van het marketingbeleid in de periode 2025-2027. De uitvoering van het nieuwe marketingbeleid is afgestemd met musea, gemeenten en andere partners en er zijn afspraken gemaakt over de wijze van samenwerking. Merkdocument en huisstijlhandboek Neder-Germaanse Limes is geactualiseerd conform de aangepaste merkwaarden. De publiekswebsite Limes.nl is vernieuwd en meer gericht op marketing.
<i>Investeren in erfgoededucatie</i>	De realisatie van onze educatie-doelstellingen is belegd bij de drie erfgoedhuizen en RomeinenNU. We vragen hen het bestaande aanbod te actualiseren, kennisuitwisseling en netwerkvorming te stimuleren, erfgoed- en onderwijsinstellingen actief te ondersteunen en het bereik van de Limes in het onderwijs te vergroten .	Subsidie voor educatie-ontwikkeling in de periode 2025 – 2027 verleend aan de erfgoedhuizen. Het educatie-aanbod heeft een plek op de vernieuwde website van de NLS. In elke provincie zijn inspiratiebijeenkomsten voor scholen en lokale erfgoedorganisaties georganiseerd. De bestaande lesmodules zijn geactualiseerd op basis van de nieuwste wetenschappelijke inzichten. Via het Canonnetwerk is input geleverd voor actuele informatie over de Limes in de Canon van Nederland.

4 Kennis en onderzoek

Beleidsinzet	Toelichting	Meetpunten 2025
<i>Toegankelijk maken wetenschappelijke informatie</i>	Wij willen voor het Werelderfgoed relevante wetenschappelijke informatie beter toegankelijk maken en zo ook bijdragen aan vertaling van actuele informatie naar publiekstoepassingen. Het Sitebureau beschikt niet over voldoende kennis en capaciteit om dit zelf uit te voeren en zal daarom een geschikte samenwerkingspartner zoeken.	De NLS heeft onderzocht welke data op welke wijze duurzaam bijeen kunnen worden gebracht en toegankelijk kunnen worden gemaakt voor de diverse doelgroepen. Daarbij is afstemming gezocht met het Masterplan Romeinen van de Gelderse Metropoolregio en met het eigen kennisnetwerk.
<i>Uitbreiden van de online kennisbank voor de Limes-gemeenschap</i>	De online kennisbank met beleidsinformatie voor de Limes-gemeenschap (Limeswerelderfgoed.nl) zullen we verder inhoudelijk ontwikkelen en beter inrichten. Daarbij luisteren we uiteraard goed naar de wensen van de doelgroep.	Website Limeswerelderfgoed.nl geactualiseerd, als partnerwebsite van publiekswebsite Limes.nl.
<i>Stimuleren van wetenschappelijke aandacht voor de Limes</i>	We zullen op basis van de samen met de Duitse partners opgestelde onderzoeksagenda als NLS inzetten op onderzoek gericht op management van de Limes , inclusief de vertaling van nieuwe kennis naar publiekstoepassingen. Actoren in de archeologische monumentenzorg (initiatiefnemers, overheden en archeologische bedrijven) kunnen zich dankzij de internationale onderzoeksagenda beter voorbereiden op Limes-onderzoek. We zullen het kennisnetwerk van de Limes activeren, ook ten behoeve van verbetering van het onderzoek naar de Limes op locatie. Het streven is om eens in de vier jaar een landelijk Limes-symposium te organiseren.	Internationale onderzoeksagenda voor de Neder-Germaanse Limes is besproken met het veld, aangevuld en vastgesteld in de Internationale Management Groep. Voor het Kanaal van Corbulo en de Limesweg zijn thematische onderzoekskaders beschikbaar. Voor het samenbrengen van het Limes Kennisnetwerk is een organisatievorm/werkwijze opgesteld. In afstemming met de Duitse partners is een Limes-symposium gepland.
<i>Verkennen van de mogelijkheid van archeologische opgravingen</i>	Met de Duitse partners zullen we inventariseren welke wensen en mogelijkheden er zijn voor archeologische opgravingen . Vervolgens zullen we onderzoeken of en hoe we die wensen kunnen vervullen binnen de context van de verdragsbepalingen en het Managementplan.	

Beleidsinzet	Toelichting	Meetpunten 2025
<p><i>Uitbreiden van het Werelderfgoed Limes</i></p>	<p>We zullen bijdragen aan internationaal overleg gericht op toekenning van de Werelderfgoedstatus aan de Limes in andere landen. Het kan niet worden uitgesloten dat ook in Nederland sites worden ontdekt die in principe Werelderfgoed-waardig zijn. Wij zullen een <i>lijst</i> bijhouden met mogelijke uitbreidingen in de toekomst, maar gaan daar terughoudend mee om.</p>	<p>In het kader van de Bratislava-groep heeft het internationale netwerk van archeologen de inzet van en het draagvlak onder archeologen in Afrikaanse en Arabische Limes-landen geïnventariseerd en bereid het een advies voor aan de betreffende overheden ter bespreking in het Limescongres Marokko 2027 (afspraak Limescongres Georgië 2024).</p>